

До спеціалізованої вченої ради ДФ 41.086.056
у Національному університеті «Одеська юридична
академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри
нотаріального, виконавчого процесу, адвокатури, прокуратури,
судоустрою Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Ізарової Ірини Олександрівни на дисертацію
Прохорова Павла Анатолійовича на тему:
«Порядок ухвалення судових рішень у цивільному процесі України»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
«081 – Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється важливістю основної детермінанти сучасного світу – верховенства права та його невід’ємної складової – доступу до правосуддя. В світлі парадигми сталого розвитку та цілі 16, спрямованої на досягнення рівного доступу до правосуддя для всіх, актуалізуються дослідження окремих інститутів цивільного процесуального права, які регулюють відносини між судом та учасниками справи. Обраний державою та українським суспільством європейський вектор розвитку, а також взяті на себе зобов’язання з адаптації законодавства Європейського Союзу, зумовлюють необхідність гармонізації положень національного законодавства з правом ЄС.

Реформи цивільного процесуального законодавства України, що відбулися впродовж періоду її незалежності, також спонукають дослідників до перегляду та розробки нових концепцій вже давно усталених традиційних поглядів, що панують в правовій науці. Зокрема, у новій редакції Цивільного процесуального кодексу України запроваджено численні новели цивільного судочинства, які вперше були запроваджені в

національному законодавстві, а саме недопущення зловживання процесуальними правами, принцип пропорційності та диференціація позовного провадження, урегулювання спору за участі судді та інші механізми, що вже давно стали невід'ємними елементами цивільного процесу інших держав.

Варто відмітити, що зміни загальних засад цивільного судочинства, що відбулися впродовж реформування цивільного процесуального законодавства України, докорінно вплинули на багато інститутів й існуючих процедур, зокрема, розподілу судових витрат в цивільному судочинстві, забезпечення позову тощо. Забезпеченню саме ефективного захисту прав особи в порядку цивільного судочинства мають сприяти удосконалені процесуальні інструменти й інших інститутів.

Саме тому питання, пов'язані з ухваленням судового рішення, й обґрунтовано привернули увагу здобувача Прохорова П. А., стали об'єктом даного дослідження, що є цілком логічно та затребувано. Проведене дослідження в цілому відповідає обраному європейському вектору розвитку нашої держави, а також стане в нагоді в умовах постійного реформування цивільного процесуального законодавства та, безперечно, відповідає потребам сучасної судової практики. Стан наукової проблеми та її значущість в роботі Прохорова П.А. було розкрито належно, необхідність проведення даного дослідження обґрунтовано в повній мірі.

Принагідно відмітити, що тема дисертаційного дослідження відповідає тематиці наукових досліджень і плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Реформа цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку

України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер: 0116U0184) на 2016-2020 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій рецензованої роботи достатньо високого рівня, про що свідчить таке.

Перш-за-все, предмет та об'єкт дослідження було визначено автором в цілому належно, а поставлені завдання дали можливість досягти поставленої мети (сторінки 7-9 роботи). Варто відмітити, що об'єктом дослідження як процес або явище, що породжує проблему ситуацію й обране для вивчення (в даному дослідженні – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з ухваленням та проголошенням судових рішень судами цивільної юрисдикції), а предмет дослідження міститься в межах об'єкта, а в даній роботі – це порядок ухвалення судового рішення у цивільному судочинстві України.

Обрані автором методи дослідження описані широко і дуже детально, в цілому відповідають встановленим вимогам, можна констатувати, що їх застосування дозволило досягти реалізації поставлених завдань. Варто підкреслити, що автор детально досліджував судову практику та здійснював її узагальнення, враховуючи його досвід роботи на посаді судді, що значно сприяло успішності проведеного дослідження та дозволило чітко сформулювати загальні проблеми, на вирішення яких було спрямовано зусилля дослідника. Водночас, використання методів аналізу і синтезу, які дозволяють детально проаналізувати й систематизувати основні підходи до визначення правового явища, що обґрунтовуються в науковій літературі, а також міжнародних документах; а також уточнення щодо системно-структурного методу, який використовується для аналізу структурної характеристики правового явища та його окремих елементів (с. 9-10 роботи).

В цілому, ознайомлення із роботою дозволяє дійти висновку про те, що зміст дисертації Прохорова П.А. в повній мірі відповідає назві та меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими завданнями, вибір методів дослідження був достатньо логічний та прийнятний.

Список використаних джерел до роботи містить всі необхідні та релевантні джерела, дослідження яких дозволило розкрити обрану тему.

При цьому, слід констатувати, що застосування навчальної літератури, зокрема, радянського періоду розвитку цивільної процесуальної доктрини, у роботі було зумовлене необхідністю висвітлення певних положень, що вважаються усталеними в науці цивільного процесуального права, а також необхідністю дослідити історичні передумови формування порядку ухвалення судових рішень.

Поряд з цим, слід зауважити, що використані в роботі джерела дають можливість виділити не вирішені задачі, обґрунтувати власні висновки. Варто позитивно оцінити застосування судової практики в роботі, рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини тощо.

Водночас, на думку опонента, дисертантові варто було б більше уваги приділити аналізу положень міжнародних та європейських стандартів здійснення правосуддя в цивільних справах; йдеться про рекомендації Ради Європи, не тільки в межах застосування штучного інтелекту, але й інших сфер судової діяльності¹, а також Венеціанської комісії, міжнародних судових асоціацій та організацій, Консультативної

¹ Recommendation No R (81) 7 of the Committee of Ministers to member states on measures facilitating access to justice, adopted on 14.05.1981. URL: <https://rm.coe.int/168050e7e4>, Recommendation No R (2001) 2 of the Committee of Ministers to member states concerning the design and re-design of court systems and legal information systems in a cost-effective manner, adopted on 28.02.2001. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804f352a, Recommendation No R (2000) 2 of the Committee of Ministers on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights, adopted on 19-21.01.2000. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2f06, Recommendation No R (2001) 2 of the Committee of Ministers to member states concerning the design and re-design of court systems and legal information systems in a cost-effective manner, adopted on 28.02.2001. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804f352a та інші.

ради європейських суддів та ін., що спрямовані, зокрема, на удосконалення порядку ухвалення судового рішення, його підготовки, а також проголошення, зокрема, і в умовах пандемії Covid-19.

Підготовлені автором наукові положення, висновки до роботи та рекомендації характеризуються необхідним рівнем наукової новизни, що пред'являються до такого роду робіт. Ступінь їхньої обґрунтованості обумовлюється належним рівнем володіння автором основними положеннями теорії цивільного процесуального права, а також його практичними знаннями, уміннями та навичками. Про ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків дослідження свідчать також пропозиції автора щодо вдосконалення норм національного цивільного процесуального законодавства (Додаток 3 до роботи на сторінках 193-205).

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів обумовлюється тим, що положення наукової новизни дослідження Прохорова П.А. відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені публікаціями у встановленому порядку. При цьому, особливу увагу варто звернути на такі теоретичні положення та висновки, сформульовані у зазначеній роботі.

Перш-за-все, варто позитивно оцінити висловлену автором пропозицію забезпечити одноособовий розгляд окремих категорій справ в суді апеляційної інстанції, зокрема: апеляційних скарг на ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду. Незважаючи на доволі усталений погляд на судову діяльність в порядку апеляційного провадження, в умовах сучасного світу, за належного дотримання норм незалежності та професійності суддів, вимога щодо колегіального розгляду деяких справ в порядку апеляційного перегляду видається застарілою, про це також свідчить практика інших країн світу.

Водночас, цілком слушно з боку автора було розглянути принцип таємниці нарадчої кімнати, який може бути розширений також і на таємницю наради суддів при обговоренні проектів рішень, окремих думок за результатами розгляду відповідної справи.

Важливим, необхідним та вартим підтримки є запропоноване удосконалення положення про те, що судові рішення, зокрема ухвали поділяться на усні (вербальні/протокольні) та письмові, а також уточнення, що протокольні ухвали не набувають письмової форми у зв'язку із їх внесенням до протоколу судового засідання, адже секретар судового засідання не може точно відобразити мотиви суду з прийняття відповідної ухвали, висновки суду та інший важливий зміст судового рішення, викладеного в усній формі

У висновках до дисертації в цілому дисертантом чітко та повно, в логічній послідовності, викладено основні здобутки власного дослідження, здобуті в ході його здійснення.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється тим, що висновки до роботи було належно апробовано як результати дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Прохорова П.А. у фахових наукових виданнях України та за її межами. Опубліковані тези доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях відображають зміст даної роботи. Наукові здобутки автора повністю підтверджуються та відображаються в усіх поданих наукових публікаціях.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертаційне дослідження Прохорова П.А. не позбавлене положень, що містять дискусійні положення, які потребують додаткового обґрунтування авторки.

- 1) Пропозиція автора щодо виділення етапів прийняття судового рішення, зокрема таких як, 1) встановлення та дослідження

фактичних обставин справи; 2) юридична кваліфікація справи; 3) винесення рішення уповноваженим суб'єктом правозастосування, потребує додаткового пояснення з огляду на таке. Забезпечення єдності та уніфікованого підходу до понятійно-категоріального апарату науки цивільного процесуального права вимагає обґрунтування необхідності запровадження в науковий обіг або в законодавства таких понять, як «винесення рішення», а також «прийняття судового рішення». Видається необхідним додатково обґрунтувати виділення такого етапу ухвалення судового рішення як «встановлення та дослідження фактичних обставин справи» з огляду на те, що це з'ясування обставин справи є основною метою розгляду справи по суті (§ 3 «З'ясування обставин справи та дослідження доказів» Глави 6 «Розгляд справи по суті», статті 22-241 ЦПК України).

- 2) Цікавою є додаткове обґрунтування автором такого правового явища як «віртуальний брифінг» суддів, суть якого полягає в тому, що при ухваленні рішення та обранні аргументації судді, окрім звернень до висновків науковців у рамках передбаченої законодавством процедури, також використовують аргументацію науковців, практикуючих юристів, які висловлюються в соціальних мережах. Зокрема, важливою є думка автора щодо того, як суддя може використати зазначену інформацію під час ухвалення рішення з огляду на те, що законом він обмежений доказами, що були дослідженні у справі.
- 3) Важливою є з'ясування позиції автора щодо строків складання повного рішення у справі, передбачені ст. 259 ЦПК України, а також можливості застосування електронного підпису суддями, що ухвалюють судові рішення в умовах пандемії Covid-19, а саме

щодо застосування положень частини 8 у редакції Закону від 27 квітня 2021 р.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Наукова цінність дисертації полягає в тому, що вона є єдиним в Україні комплексним дослідженням порядку ухвалення судових рішень в цивільному судочинстві. Положення роботи, висновки та рекомендації є достатньо новими та обґрунтованими.

Загальна оцінка дисертаційної роботи здійснюється на підставі усієї сукупності проведеного дослідження, зроблених висновків та пропозицій. Висловлені зауваження опонента можуть бути враховані автором в подальшому під час його нових досліджень.

Варто зауважити, що робота відповідає встановленим вимогам, зокрема, належно використано наукові та інші джерела у тексті дисертації, судову практику, що дозволило прийти до висновку про відсутність у дослідженні як привласнення авторства чи чужого твору науки та випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора, так і **відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.**

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження *Прохорова Павла Анатолійовича «Порядок ухвалення судових рішень у цивільному процесі України»* за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та пп. 9-12 Тимчасового порядку присудження

ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами).

Ознайомлення з дисертацією Прохорова П.А. дає можливість стверджувати про доцільність присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії права за спеціальністю 081 «Право» за результатами прилюдного захисту.

Опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри нотаріального
та виконавчого процесу, адвокатури,
прокуратури, судоустрою

Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Ірина ІЗАРОВА

